

Islam och Terrorism anklagelsen

En akademisk analys av västerländska narrativ och islamisk teologi i ljuset av sunni islamiska källor

Sammanfattning

Sedan terrorattackerna den 11 september 2001 har islamofobiska narrativ som likställer islam med terrorism spridits i västerländska medier, politiska diskurser och populärkulturen. Denna artikel undersöker hur dessa anklagelser är teologiskt, historiskt och empiriskt ohållbara med stöd av primärkällor inom sunniislamisk tradition – däribland Koranen, profetens ﷺ hadither, klassisk islamisk rättslära (fiqh) och uttalanden från samtida sunniislamiska lärde. Artikeln argumenterar för att islam som religion, i sin normativa form, entydigt förbjuder terrorism, angrepp på civila och spridande av korrupcion på jorden. De våldshandlingar som begås av grupper som hävdar islamisk legitimitet strider mot den överväldigande konsensus (ijma') inom sunniislamisk lärdom och bör förstås utifrån politiska, geopolitiska och socioekonomiska faktorer snarare än som ett uttryck för islamisk teologi.

Nyckelord: *islamofobi, terrorism, jihad, sunniislam, islamisk teologi, orientalism, fredsislam*

1. Introduktion

Relationen mellan islam och det som i populärt tal kallas 'terrorism' är ett av de mest känsliga och politiskt laddade ämnena i vår tid. I kölvattnet av attentaten den 11 september 2001, bombdåden i Madrid (2004), London (2005) och en rad andra terrordåd, har en diskurs etablerats i delar av det västerländska samhällslivet som tenderar att koppla samman religionen islam i sig med politiskt motiverat våld. Politiker, debattörer och medier har regelbundet återkommit till termer som 'islamistisk terror' eller 'jihadistisk terrorism' på ett sätt som riskerar att kollektivt belasta hela den muslimska befolkningen - uppskattningsvis 1,9 miljarder människor globalt - för handlingar utförda av en numerärt marginell minoritet.

Denna artikel syftar till att kritiskt granska och vederlägga denna sammanblandning ur ett teologiskt och akademiskt perspektiv. Genom att systematiskt anlita sunniislamiska primärkällor - Koranen, profetiska hadithsamlingar, klassisk rättslärdd tradition och uttalanden från erkända islamiska institutioner och lärde - visar artikeln att terrorism i sin moderna mening, det vill säga avsiktliga angrepp på civila i syfte att sprida skräck och uppnå politiska mål, är teologiskt förbjuden och grundläggande oförenlig med islamisk doktrin. Det är viktigt att skilja mellan normativt islam och historiskt betingade politiska rörelser självpåtagna 'islamiska' anspråk.

Artikeln är strukturerad enligt följande: Avsnitt 2 redogör för islamisk teologi om fred, rättvisa och det mänskliga livets okränkbarhet. Avsnitt 3 analyserar begreppet jihad och dess normativa innebörd inom sunniislamisk rättslära. Avsnitt 4 presenterar sunniislamiska lärdes entydiga fördömanden av terrorism. Avsnitt 5 diskuterar de strukturella och geopolitiska faktorerna bakom våldsbejakande rörelser. Avsnitt 6 analyserar islamofobin som diskursivt fenomen. Avsnitt 7 innehåller slutsatser.

2. Islams grundläggande teologi om fred, liv och rättvisa

2.1 Koranen om livets okränkbarhet

Islams heliga skrift, Koranen, innehåller entydiga och kategoriska föreskrifter om det mänskliga livets helighet. Det kanske mest citerade stycket i detta sammanhang är al-Ma'ida (5:32), som härstammar från den judiska traditionen om Kain och Abel och har inkorporerats i islamisk revelation:

"Den som dödar en människa - utan att hon har begått mord eller spridit sedefördärv på jorden - skall anses ha dödat hela mänskligheten, och den

som räddar en enda människas liv skall anses ha räddat hela mänsklighetens liv.”

— Koranen 5:32 (övers. Mohammed Knut Bernström)

Denna vers etablerar en moralfilosofisk princip av extraordinär räckvidd: varje enskilt mänskligt liv besitter ett universellt och odelbart värde. Dödandet av en oskyldig människa likställs i moralisk dignitet med utrotandet av hela mänskligheten. Versen är inte kontextuellt begränsad till muslimer utan gäller al-nas – mänskligheten – utan distinktion.

Likaså förbjuder Koranen uttryckligen al-fasad fi al-ard – ‘korruption’ eller ‘förödelse på jorden’ – som ett av de gravaste brotten i islamisk teologi. Al-Ma’ida (5:33) fastslår att de som ‘för krig mot Gud och Hans sändebud och strävar efter att sprida sedefördärv på jorden’ skall möta sträng bestraffning. Inom klassisk islamisk rättslära har lärdé tolkat detta som ett förbud mot väpnade angrepp mot det civila samhällets trygghet och ordning (al-Jaziri, Kitab al-Fiqh ‘ala al-Madhahib al-Arba’a, vol. 5).

2.2 Profetens (ﷺ) sunna om civila och fredliga förhållanden

Profeten Muhammeds ﷺ normativa praktik och uttalanden – den sunna som kodifierats i hadithsamlingarna – bekräftar och förstärker Koranens principer. Bland de mest auktoritativa haditherna återfinns de uttryckliga förbuden mot att döda civila i krig:

”Gå i Guds namn, i Guds sändebud väg. Slåss mot dem som förnekar Gud. Begå inte förräderi, stympa inte, döda inte barn och döda inte klostermunkarna.”

— Sahih Muslim, hadith nr 1731 (Ibn ‘Awf al-Muzani)

Denna instruktion, given till militära befälhavare, utgör det islamiska krigets grundläggande humanitära rättsprinciper. Klassiska rättslärde som Imam Malik ibn Anas (711–795 e.Kr.) i al-Muwatta och Imam al-Nawawi (1233–1277 e.Kr.) i Sharh Sahih Muslim har tolkat dessa förbud som absoluta och kontextuellt obegränsade. Al-Nawawi skriver: ‘Det finns konsensus [ijma’] bland lärde om att det är förbjudet att döda kvinnor och barn om de inte aktivt deltar i strid.’ (al-Nawawi, Sharh Sahih Muslim, vol. 12, s. 48).

Profeten ﷺ lärde dessutom ut att islam är religionen för fred och nåd. Koranen beskriver honom som ‘rahmatun lil-‘alamin’ – en barmhärtighet för hela världen (21:107), vilket islamiska lärde tolkade som ett universellt

etiskt mandat bortom religiösa, etniska och nationella gränser.

2.3 Islams namn och fredens dimension

Etymologiskt härstammar ordet 'islam' från den arabiska roten s-l-m, som delar ursprung med salaam (fred) och sallama (att överlämna sig).

Islamisk teologi lär att troende strävar efter inner fred (sakina) gentemot Gud, fred med sig själv och fred med skapelsen. Ibn Qayyim al-Jawziyya (1292–1350 e.Kr.) diskuterar i Madarij al-Salikin hur fredens tillstånd med Gud är det yttersta målet för den islamiska andliga resan, ett tillstånd som är fundamentalt oförenligt med terrorisering av medmänniskor.

3. Begreppet jihad: normativ innebörd och politisk missbruk

Inget begrepp har kanske missbrukats lika systematiskt – av islamofober och av våldsbejakande rörelser likaväl – som jihad. En korrekt förståelse av termen är central för varje seriös analys av islam och våld.

3.1 Al-jihad al-akbar – den stora kampen

I profetisk tradition framhävs den inre andliga kampen som den 'stora jighaden'. En välkänd, om än av vissa lärde ifrågasatt, hadith berättar att profeten ﷺ, när han återvände från ett slag, sade: 'Vi återvänder från den lilla jighaden till den stora jighaden.' Lärjungarna frågade: 'Vad är den stora jighaden, Guds sändebud?' Han svarade: 'Kampen mot nafs [begäret/egot].' (Citerat av al-Bayhaqi i Shu'ab al-Iman; diskuteras av Ibn Hajar al-'Asqalani i al-Isaba). Även om hadithens autenticitetsstatus debatteras, återspeglar den en etablerad islamisk teologisk tradition.

Abu Hamid al-Ghazali (1058–1111 e.Kr.), en av den klassiska islamiska traditionens mest inflytelserika tänkare, ägnar omfattande delar av sitt magnum opus Ihya' 'Ulum al-Din åt den andliga jighaden som en strävan efter moralisk perfektion, rening av hjärtat och disciplinering av begäret – långt ifrån varje våldslig konnotation.

3.2 Al-jihad al-asghar och dess strikta begränsningar

Det väpnade jihad – al-jihad al-asghar, den 'lilla jighaden' – är i klassisk sunniislamisk rättslära (fiqh) underkastat ett minutiöst regelverk som starkt begränsar dess tillämpningsområde. Enligt de fyra kanoniska rättskolorna (madhahib) – hanafitisk, malikitisk, shafi'itisk och hanbalitisk – kan väpnat jihad endast utlysas av en legitim statlig auktoritet (imam al-muslimin), aldrig av privatpersoner eller icke-statliga grupper.

Ibn Qudama al-Maqdisi (1147–1223 e.Kr.) skriver i al-Mughni, det hanbalitiska rättslärans standardverk: 'Jihad är fard kifaya [kollektiv skyldighet] och kan inte utlösas utan imamens [statschefens] tillstånd.' (al-Mughni, vol. 10, s. 363). Ibn Rushd (Averroës) presenterar liknande restriktioner i Bidayat al-Mujtahid och tillägger att icke-stridande – kvinnor, barn, präster, munkar, bönder, handlare och gamla – uttryckligen är skyddade från angrepp i alla fyra skolor.

Dessa stringenta krav innebär att moderna terroristorganisationers åtgärder – som saknar statlig legitimitet, riktas mot civila och utförs utan stöd från erkända rättslärars auktoritet – kategoriskt faller utanför vad islamisk rättslära tillåter, och faktiskt utgör det allvarliga brottet hiraba: väpnat rån och terror mot samhällets ordning, vars straff är bland det strängaste i islamisk straffrätt.

4. Sunniislamiska lärdes och institutioners fördömanden av terrorism

En av de mest signifikanta men minst uppmärksammade aspekterna av diskussionen om islam och terrorism är den överväldigande och konsekventa volym av officiella fördömanden som sunniislamiska institutioner och lärde utfärdat.

4.1 Ammanbudskapet (2004)

År 2004 sammankallades 200 av världens mest framstående muslimska lärde och statsöverhuvuden till Amman i Jordanien av kung Abdullah II. Det resulterade i Ammanbudskapet (al-Risala al-Ammaniyya), som ratificerades av representanter från alla åtta av de erkända islamiska rättskolorna och av islamiska akademier i hela världen. Budskapet fastslår:

”Det är ej tillåtet att utfärda fatwa utan de erforderliga personliga kvalifikationerna som tilldelats av de islamiska rättskolorna. Det är ej tillåtet för någon att förklara en annan muslim som kafir [otrogen] eller att förklara hans blod som halal [tillåtet att utgjuta].”

— Ammanbudskapet, 2004

Budskapet undertecknades av bland andra Sheikh al-Azhar Muhammad Sayyid Tantawi, Stormuftit i Syrien Ahmad Badr al-Din Hassoun, och representanter för sunni-, shia-, ibadi- och sufitraktionen. Det representerar en historiskt unik ekumenisk konsensus i islamisk historia (Royal Aal al-Bayt Institute for Islamic Thought, 2006).

4.2 Al-Azhar – den sunniislamiska lärdommens centrum

Al-Azhar i Kairo, grundad år 970 e.Kr. och världens äldsta kontinuerligt fungerande akademiska institution, är den mest auktoritativa institutionen inom sunniislamisk lärdom. Al-Azhar har vid upprepade tillfällen utfärdat kategoriska fördömanden av terrorism. Sheikh al-Azhar Ahmad al-Tayeb, som innehar ämbetet sedan 2010, har kallat IS (Islamiska Staten) och liknande grupperingar för 'khawarijter' – en historisk term för den sekt som islamisk tradition betraktar som heretisk och fördömd för att ha utövat takfir (uteslutning ur islam) av andra muslimer (al-Tayeb, tal vid World Peace Conference, Abu Dhabi, 2019).

4.3 Dar al-Ifta al-Misriyya och internationella fatwor

Egyptens Dar al-Ifta, landets officiella institution för islamiska rättsutlåtanden, har publicerat omfattande teologiska viderläggningar av IS ideologi. I ett dokument från 2014, 'IS: En Kharijitrörelsens återkomst', analyserar institutionen hur gruppen avviker från islamisk ortodox lärdom på 24 distinkta punkter. Liknande institutioner i Marocko (Dar al-Hadith al-Hassaniyya), Saudiarabien (Islamiska världsförbundet) och Turkiet (Diyamet) har utfärdat parallella uttalanden.

4.4 Individuella lärdes vittnesmål

Sheikh Yusuf al-Qaradawi, en av den samtida sunniislamiskt lärdomens mest inflytelserika figurer, fördömde terrorattacker den 11 september 2001 omedelbart och kategoriskt: 'Islam, religionen för tolerans, beordrar inte sina anhängare att röva blod och förstöra infrastruktur. [...] Dessa brott är en attack mot mänskligheten.' (Al-Qaradawi, uttalande publicerat av IslamOnline, 12 september 2001).

Mauritaniens rättslärd Abdallah bin Bayyah, en av världens mest respekterade hanbalitiska jurister, grundade Forum for Promoting Peace in Muslim Societies och har producerat ett omfattande juridiskt verk som vederlägger terrorismens islamiska legitimitet. Han skriver: 'Terrorism är hiraba – krig mot samhället och staten – och den som begår det är ingen shahid [martyr] utan en muharib [fientlig rövare].' (Bin Bayyah, Sina'at al-Fatwa, 2007).

5. Strukturella och geopolitiska faktorer: bortom teologin

För att förstå varför våldsbejakande rörelser uppstår i muslimska majoritetssamhällen krävs att man beaktar strukturella faktorer som religionsvetenskapliga, statsvetenskapliga och sociologiska forskning pekat ut.

5.1 Kolonialism och dess efterdyningar

Arabvärldens och det bredare muslimska världssamfundets politiska landskap formades avgörande av europeisk kolonialism under 1800- och 1900-talen. Frankrikes 132-åriga ockupation av Algeriet, Storbritanniens mandatstyre i Palestina och Irak, och det anglo-franska uppdelandet av det osmanska riket genom Sykes-Picot-avtalet (1916) skapade artificiella statsgränser, underminerade lokala styrningsstrukturer och genererade djupa historiska sår. Sociologen Olivier Roy konstaterar i *Globalised Islam* (2004) att samtida jihadistiska rörelser i hög grad är ett svar på politisk marginalisering och utanförskap snarare än ett utflöde av islamisk teologi som sådan.

5.2 Geopolitik och interventioner

Västerländska militära interventioner i Afghanistan (2001), Irak (2003) och Libyen (2011) har skapat maktvakuum och humanitärt kaos som extremistiska rörelser utnyttjat. Statsvetarna John Mearsheimer och Stephen Walt har argumenterat för att västerländsk utrikespolitik i Mellanöstern, inklusive stödet till auktoritära regimer, spelat en avgörande roll i radikaliseringsens ekologi. Terrorismforskaren Robert Pape vid University of Chicago visar i *Dying to Win* (2005), baserat på en databas över 315 terroristattacker, att den primära drivkraften bakom självmordsattacker inte är religiös utan nationalistisk, nämligen motståndet mot upplevd utländsk ockupation.

5.3 Socioekonomisk marginalisering

Forskning om radikalisering i europeiska kontexter – studier från Institute for Strategic Dialogue, Europol och RAND Corporation – visar att unga muslimer som rekryteras av extremistorganisationer karakteriseras av social marginalisering, identitetskris och upplevd diskriminering snarare än av djup religiös övertygelse. Många av dem har begränsad islamisk teologisk utbildning. Dessa fynd understödjer uppfattningen att radikalisering är ett sociopolitiskt fenomen som sekundärt approprierar religiöst språk.

6. Islamofobi och kollektiv belastning: ett diskursivt fenomen

Begreppet islamofobi – irrationell rädsla för eller fientlighet mot islam och muslimer – myntades av Runnymede Trust i rapporten *Islamophobia: A Challenge For Us All* (1997). Fenomenet manifesteras på en rad nivåer: mediediskurs, politisk retorik, lagstiftning och vardaglig diskriminering.

6.1 Mediabilden och dess snedvridande effekter

En metaanalys av mediabilden av islam i västerländska medier, genomförd av Media Tenor International och publicerad i Reuters Institute Digital News Report, visar att nyhetsrapportering om islam till 78 procent kopplas till våld, terrorism och konflikt. Edward Saids analys i *Covering Islam* (1981/1997) – en uppföljare till det epokgörande verket *Orientalism* (1978) – pekar på hur orientalistiska föreställningar strukturerar mediala representationer och skapar en homogeniserande bild av muslimer som potentiella terrorister.

En konsekvens av denna mediabild är den kollektiva belastningsprincipen – att muslimer förväntas ta avstånd från och ansvara för handlingar utförda av individer som de delar religion med. Denna princip tillämpas sällan konsekvent på kristna, judar eller ateister när individer med dessa identiteter begår terrorhandlingar.

6.2 Statistisk kontext

Europeiska unionens byrå för grundläggande rättigheter (FRA) rapporterar att muslimer är den mest utsatta religiösa gruppen för hatbrott i EU. Enligt Europols årsrapport TE-SAT (2023) utgjorde islamistiskt motiverade terroristattacker 2 av 28 genomförda attacker i EU under 2022, medan högerextremistisk och separatistisk terrorism utgjorde majoriteteten. Denna statistik belyser hur den utbredda föreställningen om islams inneboende våldsbenägenhet är empiriskt missvisande.

6.3 Islamisk etiks universalism

Mot den islamofoba diskursen kan ställas islamisk teologis universalistiska etik. Ibn Kathir (1300–1373 e.Kr.), den klassiska korantolkningens mästare, kommenterar Koranens vers 49:13 – 'Vi har skapat er som man och kvinna och gjort er till folk och stammar för att ni skall lära känna varandra' – med orden: 'Syftet med mänskligheten mångfald är ömsesidig kunskap och samexistens, inte fientlighet och krig.' (Tafsir Ibn Kathir, vol. 7). Denna tolkning reflekterar en djupt inrotad islamisk tradition av pluralism och fredlig samexistens.

7. Slutsats

Denna artikel har visat att sammankopplingen av islam med terrorism varken är teologiskt korrekt, historiskt välgrundad eller empiriskt hållbar. Koranen, profetens ﷺ sunna och den klassiska sunniislamiska

rättslärddstraditionen tillhandahåller en konsekvent och tydlig normativ ram som förbjuder angrepp på civila, terrorism och 'korruption på jorden'. Denna teologiska ram underbyggs av en 1400-årig konsensustradition (ijma') bland världens erkända muslimska lärde och institutioner.

De rörelser som begår terrorism i islams namn representerar inte normativt islam utan avvikande politiska rörelser vars teologiska anspråk har viderlagts av den överväldigande majoriteten av islamisk lärdom. Deras uppkomst bör förstås utifrån koloniala arv, geopolitiska interventioner, socioekonomisk marginalisering och identitetskris - faktorer som är strukturella och politiska till sin natur.

Islamofobi - den kollektiva belastningen av 1,9 miljarder muslimer för handlingar utförda av en marginell minoritet - är inte bara moraliskt oacceptabel utan även intellektuellt ohederlig och politiskt kontraproduktiv. En nyanserad, faktabaserad och teologiskt informerad diskurs om islam och säkerhet är en förutsättning för rättvisa samhällen och effektiv terrorismbekämpning. Som islamisk tradition lär: al-'adl asas al-mulk - rättvisa är statens grundval.

Källförteckning

Primärkällor - islamiska

- Al-Qur'an al-Karim. (Övers. Mohammed Knut Bernström). Proprius förlag, 2000.
- Al-Bukhari, Muhammad ibn Isma'il. Sahih al-Bukhari. Dar Tawq al-Najah, 2002. [Sammanst. 846 e.Kr.]
- Muslim ibn al-Hajjaj. Sahih Muslim. Dar Ihya' al-Turath al-'Arabi, u.å. [Sammanst. 875 e.Kr.]
- Malik ibn Anas. Al-Muwatta'. Dar al-Gharb al-Islami, 1997. [Sammanst. ca 795 e.Kr.]
- Al-Ghazali, Abu Hamid. Ihya' 'Ulum al-Din. 4 vol. Dar al-Ma'rifa, u.å. [ca 1100 e.Kr.]
- Ibn Rushd (Averroës). Bidayat al-Mujtahid wa Nihayat al-Muqtasid. Dar al-Hadith, 2004. [1190 e.Kr.]
- Ibn Qudama al-Maqdisi. Al-Mughni. 15 vol. Dar 'Alam al-Kutub, 1997. [1223 e.Kr.]
- Al-Nawawi, Yahya ibn Sharaf. Sharh Sahih Muslim. 18 vol. Dar Ihya' al-Turath al-'Arabi, 1972.
- Ibn Kathir, Isma'il ibn 'Omar. Tafsir al-Qur'an al-'Azim. 8 vol. Dar Tayyiba, 1999.
- Ibn Qayyim al-Jawziyya. Madarij al-Salikin. 3 vol. Dar al-Kitab al-'Arabi,

1996.

- Al-Jaziri, 'Abd al-Rahman. Kitab al-Fiqh 'ala al-Madhahib al-Arba'a. 5 vol. Dar al-Kutub al-'Ilmiyya, 2003.
- Bin Bayyah, Abdallah. Sina'at al-Fatwa wa Fiqh al-Aqalliyat. Dar al-Minhaj, 2007.

Institutionella dokument och fatwor

- Royal Aal al-Bayt Institute for Islamic Thought. The Amman Message. Amman, Jordan, 2006.
- Dar al-Ifta al-Misriyya. ISIS and the Third Revival of Kharijism. Kairo, 2014.
- Al-Tayeb, Ahmad. Tal vid World Peace Conference. Abu Dhabi, 25 februari 2019.
- Al-Qaradawi, Yusuf. 'Uttalande om terrorattackerna den 11 september'. IslamOnline, 12 september 2001.

Sekundärlitteratur

- Europol. European Union Terrorism Situation and Trend Report (TE-SAT). Haag, 2023.
- Pape, Robert A. Dying to Win: The Strategic Logic of Suicide Terrorism. Random House, 2005.
- Roy, Olivier. Globalised Islam: The Search for a New Ummah. Hurst & Company, 2004.
- Said, Edward W. Covering Islam: How the Media and the Experts Determine How We See the Rest of the World. Rev. uppl. Vintage Books, 1997.
- Said, Edward W. Orientalism. Pantheon Books, 1978. (Sv. övers.: Orientalism, Ordfront, 2004.)
- Runnymede Trust. Islamophobia: A Challenge For Us All. London, 1997.
- FRA – European Union Agency for Fundamental Rights. Being Muslim in the EU: Islamophobia and Discrimination. Wien, 2017.
- Media Tenor International / Reuters Institute for the Study of Journalism. Digital News Report. Oxford, 2022.
- Mearsheimer, John J. & Walt, Stephen M. The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy. Farrar, Straus and Giroux, 2007.